

A GYÜMÖLCSÖS SZAPORÍTÓANYAG TERMELÉSÉNEK PROBLÉMÁI*

PROBOCSKAI ENDRE

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem, Budapest

A szaporítóanyag termelés és a gyümölcsstermelés szoros együttműködésének szükségessége

A gyümölcsstermelés szaporítóanyagát a faiskolák termelik meg. A gyümölcsstermelés csak azt telepítheti, amit a faiskola felnevelt. Együttműködésük mennél szorosabb, annál zavartalanabb a gyümölcsstermelés fejlesztése. A szaporítóanyag termelés időigényes. A szükségletet 3—4 évvel megelőzően a gyümölcsstermelés igényeiről informálni kell a faiskolákat, hogy felkészülhessenek kielégítésére és biztosítani kell munkájukhoz a feltételeket. Ma ezek hiányoznak.

Központi koordinációs vagy faiskolai érdekképviseleti szerv létesítése indokolt, amelynek feladata

- a faiskolák előzetes informálása a gyümölcsstermesztés várható igényeiről,
- javaslatétel a faiskolai termelést gátló tényezők kiküszöbölésére,
- segítségnyújtás az értékesítésben,
- a specialista képzés központi szervezése.

Törzsültetvények létesítése

A szaporítandó fajták alapanyagát a törzsültetvények adják. Ezek létesítése nálunk az utóbbi években kezdődött. Tíz intézmény és üzem rendelkezik jelenleg ilyen ültetvénnyel. Legtöbb fajta és klón a Kertészeti Kutató Intézet Központi Törzsültetvényében van. Kívánatos

- gyorsítani a gyümölcsstermesztés távlati fajtaszerkezetének megfelelő központi és üzemi törzsültetvények létesítését,
- költségvetésből való fenntartásukat,
- hogy fenntartói ne az értékesítésben, hanem a fajták biológiai értékének fenntartásában legyenek érdekelték.

A szaporítandó alanyok szelekciója nálunk még nem megoldott. Így a

* Elhangzott az MTA Agrártudományok Osztálya Kertészeti Bizottsága 1972. december 11-i ülésén.

vírusmentes, biológiailag nagy értékű termőfajtákat sokszor ismeretlen származású, esetleg vírussal fertőzött alanyokra oltjuk, ami a fajták leromlását okozza. Az 1972-ben vírusmentes klónokból telepített első központi magtermő ültetvény csak 1976 után fordul termőre. Amíg vírusmentes hazai anyagokkal nem rendelkezünk, szükséges

- évente vírusmentes magonc és ivartalanul szaporított alanyok importja,
- a víruskutatás termelést segítő rendszerének kialakítása és sürgős fejlesztése,
- felkészülés a szaporítóanyag termelés felhasználandó alapanyagának vírusmentesítésére.

A faiskolai termelés irányítása

A faiskolai termelésünk — kulshelyzete miatt — engedélyhez kötött és rendszeresen ellenőrzött. A vonatkozó rendeletek a faiskolák vezetését szakképzettséghez és kötelező üzemi nyilvántartásokhoz kötik. Termelésüket az Országos Szőlő-, Gyümölcsfa- és Díszfaiskolai Szaporítóanyag Felügyelőség és a Megyei Növényvédő Állomások ellenőrzik.

1971-ben 61 db gyümölcsfákat és 104 db bogyós gyümölcsű növényeket termelő faiskolánk volt. Gyakorlatilag azonban három faiskola termelte meg gyümölcsfáink közel felét.

A faiskolák területe a szükséges szaporítóanyag termeléséhez elegendő. A gyümölcsstermelés fajtszerkezetének és gazdasági ösztönzőinek viszonylag gyors változását azonban a faiskolai termelés követni nem tudja, ezért termelése csökkenő tendenciájú. A bogyós gyümölcsűek szaporítóanyag mennyisége pl. 1969-hez viszonyítva 1971-ben negyedére esett vissza.

- A tervszerű szaporítóanyag termelés érdekében javasoljuk
- a szükségletet megelőzően legalább három évvel hamarabb tájékoztatni a mennyiségi mutatókról a faiskolákat, hogy felkészülhessenek,
 - gazdasági ösztönzőkkel segíteni a termelést.

A faiskolák üzemi helyzete

A faiskolai termelés csökkenésének üzemi okai is vannak. Nagyságukra való tekintet nélkül valamely *nagy gazdaság viszonylag kis területén termelnek*. Termelési értékük alig éri el a gazdaság termelési értékének 10%-át. A gazdaság vezetése ezért nem érdekelt fejlesztésükben bármily jövedelmező is termelésük.

Megvizsgálendő:

- nem lenne-e célszerűbb kevesebb, de önálló szaporítóanyag termelő célgazdaság létesítése, amelyek a fás növények szaporítóanyagán kívül kertészeti aprómagvakat, esetleg mezőgazdasági vetőmagvakat is termelnének, tisztítanának és tárolnának.

Nagy a faiskolák kockázata, mert a termelés három éve alatt bármikor fellépő elemi károk ellen nincs vagy olyan pénzügyi megterhelést jelent az évi biztosítás, amelyet a termelés nem bír el.

A központilag beszerzett alapanyag nem mindig vírusmentes. Az ebből nevelt vírusos szaporítóanyagot — helyesen — a Növényvédelmi Szakszolgálat kiirtja és ennek értéke veszteségként jelentkezik.

Az előzetes információ, az ösztönzők változása vagy a meg nem felelő fajtaszerkezet miatt sokszor az évi termelés 10—15%-a nem értékesíthető.

A segítség módja

- az elemi kár kockázatát a termelőnek kell vállalni,
- a fertőzött alapanyagból származó kárt az állam térítse meg,
- kapjon jutalmat az a dolgozó, aki a hivatalos vizsgálat során felhívja az ellenőrző szervek figyelmét a fertőzött árura,
- a termelést irányító szervek kössenek szerződést a faiskolákkal vagy írják elő a szaporítandó fajták mennyiségét és minőségét azzal a kötelezettséggel, ha a termeléspolitika változása miatt arra nincs szükség, az ellenértékét kiegyenlítik,
- a faiskolások érdekeltté tétele az új fajták és klónok gyors, nagy tömegű elszaporításában.

Az üzemi termelés külterjes és szezonszerű. Az üzemek élő munkaerő igénye nagy, 219 munkanap/ha/év. A nehéz munkafeltételek miatt erősen csökken a dolgozók létszáma. A beruházottság nagyon alacsony. Modern speciális gépek és vegyszerek hazánkban és a baráti államokban alig szerezhetők be. Termelést segítő épületekkel, berendezésekkel az üzemek nem rendelkeznek.

A felsorolt nehézségek megoldása elősegíthető

- a viszonylag kis mennyiségben szükséges modern speciális gépek és géprendszerek beszerzésének segítségével Nyugat-Európából és Amerikából,
- talajfertőtlenítő, gyomirtó, az eddigieknél hatásosabb lombvédő, defoliáns, gyökeresedést és hajtásnövekedést szabályozó szerek — amelyek itthoni gyártása nem gazdaságos — importálásával,
- korszerű szaporító berendezések, növény-, hűtőházak, munkahelyiségek építéséhez komoly ösztönzők biztosításával.

Az üzemek szakmunkásokkal általában el vannak látva, de kevés a közép- és felsőfokú végzettségű specialista. Ennek okai, hogy az ágazat vezetőit, mivel viszonylag kis területen termelnek, anyagilag nem becsülik úgy, mint más, nagyobb területen irányítókat, bár e kisebb területen minden munka — a sokféle növény védelme, szaporítása, nevelése, sőt értékesítése is — feladatkörükbe tartozik. A külterjes termelés sem kedvező a specialista fejlődésére. Társadalmi megbecsülésük szintén korlátozott, mert 20—23 éves korukban mint faiskolavezetők kezdenek és így is mennek nyugdíjba, ha egész életüket e feladatkörben élik le.

Javaslat:

kidolgozni a közép- és felsőfokú végzettségű specialisták anyagi és társadalmi előmenetelének rendszerét, amelynek feltétele ne a művelt felület nagysága, hanem szolgálati idejük, továbbképzésük, munkájuk eredményessége és egyéni adottságuk legyen.

A szaporítóanyag termelését elősegítő kutatómunka

A szaporítandó növények ontogeniájának és fenológiájának tanulmányozása a külső érzékelhető jelenségek és a belső változások összefüggésének megállapítása céljából.

Az eredményesebb szaporítást elősegítő anyagok és módszerek feltárása.

A növekedésszabályozás üzemi lehetőségeinek kutatása.

A defoliáns szerek hatásvizsgálata.

A hatékonyabb hajtás- és lombvédelem kidolgozása.

A szaporítóanyag tárolás, szállítás és értékesítés korszerű üzemi feltételeinek kutatása.

A termelésben használható komplex géprendszerek biológiai, műszaki és gazdaságossági hatásának vizsgálata.

A fás növények, így a gyümölcsösök is évtizedekig teremnek. Az át nem gondolt fejlesztés, a telepítéshez használt szaporítóanyag hibái tehát hosszú ideig kedvezőtlenül hatnak a termesztésre és közben nem javíthatók. Bár a szaporítóanyag termesztési ágazat felülete kicsi, bázisa azonban a gyümölcs-termelésnek, amely rajta keresztül biztonságosan fejleszthető, ennek következtében a termelésirányítás hatásos eszköze.

Jó megszervezése, korszerű fejlesztése, termelési feltételeinek biztosítása és a termelésben érdekeltnek megbecsülése ezért alapvető. Jelenlegi helyzetének feltárásával és a munkáját gátló tényezők kiküszöbölésére vonatkozó elgondolások vázolásával az volt a célom, hogy fejlesztésének megvitátását lehetővé tegyem.